

“... Дзе жыў я ціха, як у раі”

Праект Літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа — вандроўка па мясцінах Песняра — не толькі набліжае да творчай спадчыны пісьменніка, але і адкрывае бясконцую прыгажосць роднага краю

На кожным са сваіх канцэртаў спявачка, заслужаная артыстка Кыргызстана, ураджэнка беларускага Віцебска Юлія Руцкая выконвае песню на вершы Якуба Коласа “Мой родны кут”. Вельмі душэўна спявала яе і пад час

Другога фестывалю мастацтваў беларусаў свету. Па прызнанні артысткі, кампазіцыя кожны раз нібы вяртае яе ў родную старонку, дзе прайшло дзяцінства, дзе жывуць бацька і сястра... Юлія Руцкая шчыра прызнаецца: “І я не ў сілах забыць родную Беларусь”.

Словы песні не толькі проста і лёгка запамінаюцца, але й западаюць у сэрца. І перад вачыма сапраўды паўстаюць маляўнічыя куточки малой радзімы... У тым, падаецца мне, феномен творчасці Якуба Коласа: яна блізкая і зразумелая ўсім. “У кожным узросце мы знаходзім свайго Коласа і пасля вяртаемся да яго зноў і зноў, — упэўнена дырэктарка Літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа Зінаіда Камароўская. — Сіла яго паэтычнага слова настолькі магутная, што, дакрануўшыся да яго аднойчы, з’ядноўваешся з ім назаўсёды”.

Пад час літаратурнай вандроўкі па мінскіх адрасах Якуба Коласа, што прайшла ў Дзень памяці Песняра, я з цікавасцю даведалася: на былой Старажоўцы — цяпер вуліца Кісялёва, — у адным з дамоў у дворыках за сучасным будынкам Агульнанацыянальнага тэлебачання жыў з сям’ёй Якуб Колас. З 1921 па 1927 год ён арандаваў тры пакойчыкі ў доме заможнага гаспадара Вільгельма Русецкага. Пра жыццё ў тым доме можна пачытаць у апавяданні “У двары пана Тарбецкага”. А на экскурсіі расказалі: там класік трымаў коз, белую рагатую і чорную бярогу. Там жа нарадзіўся ў Канстанціна Міхайлавіча (сапраўднае імя Коласа) і Марыі Дзмітрыеўны Міцкевічаў іх малодшы трэці сын Міхась. А з-пад пера пісьменніка выйшлі непараўнальныя з аніякімі іншымі па прыгажосці паэтычнага слова і мілагучнасці паэмы “Сымон-музыка” і “Новая зямля”, незлічоная колькасць вершаў. Напісаў і апавесці “У Палескай глушы”, “У глыб Палесся”, “На прасторах жыцця”, ствараў п’есы, казкі, артыкулы.

Той дом згарэў у вайну, няма й мемарыяльнай шыльды — як згадкі пра тое, што колісь жыў у ім народны паэт Беларусі... Дарэчы, недзе побач з тым месцам бываю я амаль штодзень: па вуліцы Кісялёва, 11 змяшчаюцца рэдакцыі газеты “The Minsk Times” і часопіса “Беларусь”, вярстаецца “Голас Радзімы”. Відаць, атмасфера ў гэтым мінскім куточку дзіўная: пішацца лёгка!

Аднак экскурсія пачалася не з былой Старажоўкі — па вуліцы Кісялёва толькі праязджалі на аўтобусе, — а з апошняга жыццёвага адраса Песняра. У цэнтры Мінска, дзе праспект Незалежнасці сустракаецца з вуліцай Акадэмічнай, на тэрыторыі Акадэмагарадка сярод старых сосен размясціўся Літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа. Раней — жылы дом. Класік беларускай літаратуры жыў у ім разам з двума сынамі, Данілам і Міхасём, а таксама іх сем’ямі з канца 1944 па жнівень 1956 года.

Сёлета, у Дзень памяці Песняра, адкрылася ў музеі выстава партрэтаў з фондаў Якуба Коласа “Спяшайцеся з паэтам стрэцца...”. Асабліва цікавымі падаліся прыжыццёвыя партрэты пісьменніка. У чэрвені 1940 года пад час знаходжання Якуба Коласа на Дэкадзе беларускага мастацтва ў Маскве маладым беларускім мастаком Зянонам Паўлоўскім быў створаны партрэт паэта за працай. А праз два гады ў час святкавання 60-годдзя Якуба Коласа руская мастачка-графік Таццяна Жырмунская ў Ташкенце напісала яшчэ адзін унікальны партрэт. На выставе адзначалі: ён пранізліва перадае той боль і хваляванне за Радзіму і лёс беларускага народа, якія перажываў Якуб Колас пад час эвакуацыі ў гады Вялікай Айчыннай вайны.

Упершыню экспанавалася раней невядомы графічны партрэт Якуба Коласа з вокладкі перыядычнага выдання “Белорусский иллюстрированный календарь” за 1944 год, якое выйшла з друку ў Буэнас-Айрэсе. Перадала партрэт у музей супляменніца з Аргенціны Марыя-Ганна Ператупаліс. На партрэце — пісьменнік на фоне кніг і полымя. І гэтая выява, відаць, сімвалізуе знішчэнне фашыстамі культурных каштоўнасцяў Бацькаўшчыны.

Атрымаўшы каштоўны партрэт, супрацоўнікі музея звярнуліся ў Амбуладу Беларусі ў Аргенціне з просьбай дапамагчы знайсці адказы на пытанні: хто аўтар гэтай работы і ці захаваўся яе арыгінал... Магчыма, праз некаторы час і ён патрапіць у музей.

Прадстаўлены ў экспазіцыі чорна-белыя фотаздымкі, па якіх можна прасачыць працэс стварэння бюста пісьменніка скульптарам Заірам Азгурам у яго майстэрні.

А на чарговым прыпынку на Плошчы Якуба Коласа каля помніка паэту і скульптурных выяў герояў з яго паэмы “Сымон-музыка” і аповесці “Дрыгва” згадвалі словы Заіра Азгура, які параўноўваў Якуба Коласа з адным з мушкетёраў Аляксандра Дзюма: быў вялікага росту і валодаў непамернай сілай. У 1972-м, да 90-годдзя пісьменніка, вялікая скульптурная кампазіцыя была ўсталявана на плошчы. Фігура паэта — восем метраў у вышыню. Народны мастак Беларусі Іван Міско казаў: “Памятаю, як ствараўся помнік. Задумваўся меншы... Але Заір Ісаакавіч перадумаў і павялічыў маштаб”.

У гонар Песняра назвалі вуліцу, якая пачынаецца ад плошчы і вязе ў бок мікрараёна Зялёны Луг. Навуковая бібліятэка, паліграфічны камбінат, станцыя метро... Шмат яшчэ дзе ўшанавана яго імя.

Паміж домам-музеем і Плошчай Якуба Коласа — галоўны корпус Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі. Тут больш за 30 год працаваў пісьменнік. З дня заснавання быў яе віцэ-прэзідэнтам. На другім паверсе будынка знаходзіўся рабочы кабінет Песняра. А сёння на фасадзе галоўнага корпуса — мемарыяльная шыльда ў гонар класіка. Ён быў старшынёй фальклорнай камісіі, удзельнічаў у навуковых канферэнцыях, шмат ездзіў па краіне, выступаў перад жыхарамі гарадоў і вёсак Беларусі. Лічыў, што навука не павінна адрывацца ад жыцця, і марыў, каб Акадэмія навук цалкам працавала на беларускай мове.

Праз акно турыстычнага аўтобуса мы бачылі “Беларускую Бастылію”: тры гады адбываў пакаранне ў мінскім астрогу Якуб Колас за ўдзел у нелегальным настаўніцкім з’ездзе. У турме па вуліцы Валадарскага завяршыў Колас свой першы зборнік вершаў “Песні жалыбы”.

Едзем далей — і ўбаку застаецца галоўны корпус Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, дзе беларускую мову выкладаў дацэнт Канстанцін Міцкевіч.

Яшчэ адзін прыпынак — у Цэнтральным дзіцячым парку імя М. Горкага. Там, на былым Вайсковым завулку, да вайны знаходзіўся першы ўласны драўляны дом сям’і Міцкевічаў, у якім знайшлося месца і родным жонкі паэта — маці і брату Марыі Дзмітрыеўны. Адтуль пайшоў на фронт другі сын Якуба Коласа Юры... Але і гэты дом Кацярына Мядзведская. “... Дзе жыў я ціха, як у раі”

не перажыў вайну: ён згарэў. Як напамін пра тое — шылда на сучасным будынку адміністрацыі парку, алея, названая ў гонар пісьменніка.

...Белыя і чырвоныя ружы ўсклалі на магілу Песняра прыхільнікі яго творчасці. 61 год таму, 13 жніўня, перастала біцца сэрца Якуба Коласа. Штогод на Ваенных могілках у Мінску, дзе пахаваны паэт, а побач і яго жонка, і старэйшы сын Даніла, у гэты дзень праходзіць памятны мітынг. Менавіта на гэтым месцы закончылася і наша літаратурная вандроўка.

Дырэктарка музея Якуба Коласа Зінаіда Камароўская паведаміла: цяпер увесь літаратурны свет рыхтуецца да 135-годдзя з дня нараджэння Песняра. У лістападзе пройдзе XXXI навуковая канферэнцыя “Каласавіны”, на якой прадставяць пераклад на рускую мову паэмы “Сымон-музыка”, зроблены пяццю паэтамі з Санкт-Пецярбурга. Выказалі зацікаўленасць у перакладзе вершаў Коласа на іранскую мову супрацоўнікі Амбасады Ірана ў Мінску. Будзе і паездка для ахвотных на радзіму Якуба Коласа — Стаўпеччыну, дзе працуюць і заварожваюць сваімі краявідамі мемарыяльныя сядзібы “Акінчыцы”, “Ласток”, “Альбуць”, “Смольня” філіяла музея “Мікалаеўшчына”.

Плануецца і ўсталяванне мемарыяльнай дошкі і барэльефа ў Ташкенце — на тым доме, дзе жыў і працаваў Якуб Колас у гады вайны. З’явіцца мемарыяльная дошка і на адным з будынкаў у Вільнюсе: яна засведчыць, што там працаваў паэт у рэдакцыі газет “Наша доля” і “Наша ніва”. Пройдзе таксама выстава ў Курскай вобласці, прысвечаная 100-годдзю з таго часу, як там жыў і працаваў паэт.

Шмат мясцін у Беларусі захоўваюць памяць пра Якуба Коласа. Гэта і Пухавіччына, дзе любіў з сям’ёй адпачываць паэт, і старажытны Нясвіж, дзе ён вучыўся ў настаўніцкай семінарыі, і Пінск, у якім сустрэўся са сваёй будучай жонкай Марыяй Дзмітрыеўнай.

Сляды Песняра можна адшукаць у Парыжы і Грузіі, Маскве і Санкт-Пецярбурзе... Дзе б мы ні былі, у якія б вандроўкі ні выпраўляліся, трэба, кіруючыся парадзімі Якуба Коласа, умець заўважаць прыгожае і ўпускаць яго ў сваё сэрца.